

ДОСВІД ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Нагорна Л.В.

Київський національний торговельно-економічний університет

Дана стаття присвячена дослідженню сучасного стану фінансування освіти як передумова розвитку людського капіталу у зарубіжних країнах. Таким чином, у статті розкрита роль людського капіталу та освіти у політичному, економічному, соціальному та духовному зростанні країни. Крім того, аргументовано необхідність фінансування освіти як передумови розвитку людського капіталу як державою, так і залучення до цього процесу інших джерел фінансування. Досліджено основні моделі, особливості та джерела фінансування освіти в зарубіжних країнах. Розглянуто показники індексу людського капіталу, зокрема показники освіти, в провідних зарубіжних країнах.

Ключові слова: людський капітал, освіта, державні джерела фінансування, освітня позика, освітній кредит, система освітнього податку.

Постановка проблеми. В останні роки відбулося усвідомлення значної ролі людського капіталу у забезпеченні економічного розвитку суспільства. В свою чергу, освіта є однією з передумов розвитку людського капіталу, що, в свою чергу, викликає необхідність реалізації відповідних дій та здійснення видатків спрямованих на покращення існуючої системи освіти. Однак, на сьогоднішній день не існує єдиного можливого механізму фінансування системи освіти. Це, у свою чергу, ускладнює розробку та реалізацію загальнодержавної політики у сфері розвитку людського капіталу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основними теоріями людського капіталу вважають Т. Шульца та Г. Беккера. Людський капітал та його роль в економічному розвитку суспільства досліджували такі українські вчені як М. В. Волошин, А. Я. Гадзало, Л. І. Галків, О. А. Грішнова та ін. Проблеми здійснення видатків на розвиток освіти в зарубіжних країнах досліджували О. С. Бохенко [1], О. Брацлавська [2], Л. А. Гаєвська [3], О. В. Карпенко [4], В. А. Остудімова [5], Т. В. Павлова [6] та інші. Крім того, Всесвітній економічний форум у своїх щорічних світах «Індекс людського капіталу» [7] висвітлює результати розрахунків даного індексу та рейтинг найуспішніші країни світу.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Питання створення ефективних організаційно-економічних механізмів, які б поєднували та взаємодоповнювали державне і ринкове регулювання розвитку системи освіти є досить актуальним. Пошук нових, більш гнучких та оптимальних схем фінансування здійснюється в усіх країнах світу, причому незалежно від рівня їх економічного розвитку і можливостей фінансування. Україна не є винятком і так само потребує удосконалення існуючої системи фінансування освіти. Однак таке удосконалення не можлива без залучення зарубіжного досвіду. Саме тому, проблема фінансування системи освіти в інших країнах є дуже актуальною для України.

Постановка завдання. Метою статті є визначення основних джерел фінансування системи освіти як передумови формування людського капіталу в зарубіжних країнах.

Задля досягнення даної мети, було вирішено наступні завдання:

- визначено основні джерела фінансування освіти в зарубіжних країнах;
- розглянуто показники індексу людського капіталу в зарубіжних країнах, зокрема, показники рівня освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. В останні роки провідні країни світу приділяють

дедалі більшу увагу забезпеченню розвитку людського капіталу, який створює умови для політичного, економічного, соціального та духовного зростання. Тобто, людський капітал являє собою один із найважливіших чинників у забезпеченні усеосвітнього розвитку держави. Одним з найважливіших чинників який характеризує рівень розвитку людського капіталу в країні є освіта. Адже саме система освіти покликана надати необхідні знання, привити норми культури та допомогти у формуванні поведінки у дорослому житті, а також полегшити вибір можливої ролі особистості в суспільстві.

Однак, сучасні економічні реалії та існуюча система освіти не сприяють повноцінному розвитку освіченості населення в Україні. Через брак коштів, що виділяються на систему освіти та недостатню ефективність їх використання населення змушене все більше витратити власних коштів задля забезпечення належного рівня освіти. Однак, залучення таких коштів не завжди є можливим. Саме тому існує необхідність залучення зарубіжного досвіду в процес фінансування освіти в Україні.

Саме тому, вважаємо необхідним дослідити зарубіжний досвід фінансування системи освіти як однієї з найважливіших складових розвитку людського капіталу.

Канадська система освіти відбиває впевненість жителів країни у важливості якісної освіти. На відміну від інших розвинутих країн, у Канаді, немає загальнодержавної системи освіти: згідно з Конституцією кожна провінція сама займається цим питанням. Провінційні глави департаментів по освіті, які очолює міністр, що обирається, установлюють стандарти, затверджують предмети і фінансують освітні організації [1].

У Великобританії практично всі державні заклади освіти фінансуються за рахунок державних ресурсів (бюджету), через Міністерство освіти та Комітет з науки і технології.

Крім того, до фінансування освіти в Англії здійснюється з рахунок європейських програм, різних фондів, а також на замовлення промисловості та приватних фірм. Також, провідну роль у джерелах фінансування навчальних закладів відіграє плата за навчання, плата за користування лабораторіями, бібліотеками, що стягується зі студентів та їхніх сімей.

Джерелом фінансування британських університетів є також дослідницькі ради, які фінансують навчання та дослідження, що проводяться студентами післядипломного навчання, викладачами університетів. Заохочуються суспільні з промисловими фірмами наукові дослідження, розробки, інші заходи, що забезпечують університетам дохід [6, с. 377].

Для підтримки деяких спеціальностей, переважно інженерних, держава практикує надання одноразових допомог для вступників. І, хоча, кредитування освіти державними установами чи окремими галузями промисловості у Великобританії не проводиться, місцеві (локальні) відділи освіти при меріях надають безпроцентні позики своїм студентам із поверненням після завершення навчання та працевлаштування або під час навчання [5, с. 303].

Окрім цього, різні наукові, добродійні місцеві та міжнародні організації, а також окремі університети надають допомогу або винагороду особливо талановитим студентам.

В США фінансування освіти в значній мірі здійснюється за бюджетний рахунок. Тут розповсюджені такі програми допомоги студентам як федеральні гранти Пелла, федеральні гранти додаткових освітніх можливостей, федеральна програма «праця – навчання», федеральні Перкінсівські позики, державні стимулюючі студентські гранти [5, с. 304], федеральні прямі позики (що надаються з 1993 року), федеральні позики на сімейну освіту (що надаються з 1965 року) [2, с. 264].

Також, в США дуже поширена програма освітнього кредитування, що надає можливість одержати необхідні засоби на освіту практично будь-якому бажаному за рахунок різноманітних знижок, наданих банками [1].

У Швеції фінансування освіти здійснюється за рахунок громадських (переважно державних) коштів [4]. Незначна частина коштів виділяється на освіту іншими установами та організаціями – приватними компаніями, політичними організаціями, профспілками тощо, але це робиться в основному на цільовій основі [5, с. 304]. Іншими джерелами надходжень є плата за навчання, що стягується із студентів, продаж товарів та послуг, внески різних фондів [Павлова].

Таким чином навчання в Швеції є практично безкоштовне за винятком невеликої кількості приватних закладів, а також навчальних гуртків для дорослих. [1]. При визначенні обсягів фінансування закладів освіти враховуються цілі і оцінки конкретних досягнень та результатів (якість одержаної освіти).

Провідні навчальні заклади Німеччини фінансуються в основному з державних джерел. Основна частина коштів надходить у навчальні заклади з бюджетів земель, а інші – з федерального бюджету. Федеральні асигнування призначаються перш за все для капітального будівництва, на розвиток, розширення діяльності вищих навчальних закладів. Однак, питання про фінансування освіти перебуває, у першу чергу, в компетенції земель. Землі, окрім цього, у повному обсязі перекривають витрати, пов'язані з оплатою праці викладачів, іншого персоналу, а також з обслуговуванням будівель і обладнання.

Крім державних джерел фінансування вищої школи, у Німеччині є й позабюджетні асигнування, що надходять від німецького дослідницького товариства, різних фондів, приватних підприємств, які витрачаються в основному на наукові дослідження та відіграють важливу роль у технічних вищих навчальних закладах.

Певна частка позабюджетних джерел припадає на так звані колективні кошти навчального закладу, що формуються з доходів від колективного майна, а також ряду фондів. Як правило, колективні кошти використовуються для проведення наукових досліджень, а також на соціальні потреби [6, с. 377].

Головною особливістю системи освіти Франції є домінування держави в цьому секторі суспільного життя. До повноважень держави належить фінан-

сування як державних закладів освіти, так і приватних, з якими вона співпрацює на умовах контракту. На місцевому рівні до регулювання освітньої політики у Франції залучаються муніципалітети. Це, зокрема, виявляється у фінансуванні освітніх програм та контролі за їх реалізацією [3, с. 197].

Освіта у Франції надається, як правило, безкоштовно значною кількістю університетів, спеціальних вищих навчальних закладів і шкіл. Однак, при вступі до державного закладу стягується вступний внесок, який має запобіжний характер (запобігання вступу на навчання не зацікавлених у цьому осіб).

Платним є навчання в приватних вищих закладах освіти, кількість яких не перевищує 3% від загальної кількості, але всі вони є досить престижними [1].

Окрім того, задля полегшення студентам оплати власного навчання у Франції запроваджені соціальні студентські кредити, процентні ставки за якими є нижчими, а термін повернення боргу довшим, порівняно з іншими кредитами банків [5, с. 303].

Одним з головних показників, що дає змогу оцінити країни за їх можливостями розвивати і обережувати здорових, освічених і здатних працівників є індекс людського капіталу. Розрахунками даного індексу займається Всесвітній економічний форум. Результати даних розрахунків та рейтинг найуспішніші країни світу, які здатні максимізувати довгостроковий економічний потенціал їх робочої сили відображаються у щорічних звітах «Індекс людського капіталу» [7]. Серед показників на основі яких розраховується даний індекс значна роль належить саме показникам освіти. Так, у 2013 році за показниками освіти Канада посідала 2 місце, Великобританія – 10, США – 11, Швеція – 14, Німеччина – 19, Франція – 22 серед 122 країн. Тобто, проаналізовані країни очолюють список країн з найбільшим рівнем розвитку освіти. Це свідчить, що зацікавленість держави і здійснення відповідних заходів, зокрема, фінансування нею розвитку освіти має значну роль у забезпеченні розвитку людського капіталу.

Однак, оскільки, бюджетних коштів не достатньо для повноцінного розвитку освіти, в різних країнах до фінансування в сфері освіти залучаються й інші джерела серед яких поширені такі: фінансування освіти сім'єю студента (школяра), приватними організаціями, надання освітніх позик, кредитів, системи освітнього податку, оплати різного роду послуг, наданих навчальними закладами, виконання робіт на замовлення промисловості та приватних фірм [1].

Висновок та подальші дослідження/ Фінансування окремих показників, сукупність яких і формує людський капітал та забезпечує відповідний рівень його розвитку, в різних країнах має різний механізм здійснення. Оскільки рівень освіти має значний вплив на розвиток людського капіталу і, як наслідок, на розвиток економіки кожної країни, то саме держава має бути зацікавлена у наданні якісних освітніх послуг.

Саме тому, провідні держави світу спрямовують дедалі більше бюджетних коштів на розвиток освіти, тим самим забезпечуючи високий рівень освіти в суспільстві, що, в свою чергу, забезпечує інноваційний розвиток держави. Однак, оскільки лише за рахунок бюджетних коштів неможливо забезпечити надання повноцінних освітніх послуг необхідне залучення розгалуженої системи фінансування освіти.

Саме тому у фінансуванні освіти в зарубіжних країнах можна виокремити такі основні джерела фінансування:

– державні кошти (уряди країн розробляють відповідні державні програми, надають гранти та кредити на вигідних умовах);

– на замовлення промисловості та приватних фірм, які зацікавлені у якісній підготовці фахівців;

– власні кошти сімей студентів (школярів).

До інших джерел фінансування системи освіти у зарубіжних країнах належать освітні позики, кредити, системи освітнього податку, оплати різного роду послуг, наданих вищими навчальними закладами.

Що стосується використання зарубіжного досвіду в сфері фінансування розвитку освітньої сфери, то, на нашу думку, для економіки України корисно було поглиблення співпраці між освітніми закладами та промисловості з метою підвищення працевлаштування молодих спеціалістів, а також залучення державою українських банків до надання освітніх кредитів.

В подальших дослідженнях, на нашу думку, можливим є розробка оптимального механізму фінансування розвитку людського капіталу і освіти як передумови такого розвитку в Україні.

Список літератури:

1. Бохенко О. С., Муржак В. В., Завацька В. Б. Особливості фінансування закладів освіти в зарубіжних країнах / [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/9_KPSN_2011/Economics/3_84042.doc.htm
2. Брацлавська О. Освіта як структуроутворювальний елемент людського капіталу США / О. Брацлавська // Журнал Європейської економіки. – Тернопіль. – 2010. – № 3. – С. 261–269.
3. Гаєвська Л. А. Зарубіжний досвід залучення громадськості до управління освітою / Л. А. Гаєвська // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України – К.: НАДУ, 2009. – № 3. – С. 195–200.
4. Карпенко О. В. Освітні послуги в Швеції: досвід для України / О. В. Карпенко, В. В. Вербова [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dnrb.gov.ua/datas/upload/files/984589329.pdf>
5. Остудімова В. А. Зарубіжний досвід фінансового забезпечення вищої освіти / В. А. Остудімова // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2009. – № 4. – С. 301–306.
6. Павлова Т. В. Досвід фінансування системи освіти у зарубіжних країнах / Т. В. Павлова // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2010. – № 40. – С. 373–380
7. Всесвітній економічний форум. Щорічний звіт «Індекс людського капіталу» за 2013 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.weforum.org/reports/human-capital-report>

Нагорная Л.В.

Киевский национальный торгово-экономический университет

ОПЫТ ФИНАНСИРОВАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ КАК ПРЕДПОСЫЛКА ФОРМИРОВАНИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ

Аннотация

Данная статья посвящена исследованию современного состояния финансирования образования как предпосылки развития человеческого капитала в зарубежных странах. Таким образом, в статье раскрыта роль человеческого капитала и образования в политической, экономической, социальной и духовном росте страны. Кроме того, аргументированно обоснована необходимость финансирования образования как предпосылки развития человеческого капитала как государством, так и привлечение к этому процессу других источников финансирования. Исследованы основные модели, особенности и источники финансирования образования в зарубежных странах. Рассмотрены показатели индекса человеческого капитала, в частности показатели образования, в ведущих зарубежных странах.

Ключевые слова: человеческий капитал, образование, государственные источники финансирования, образовательная заем, образовательный кредит, система образовательного налога.

Nagorna L.V.

Kyiv National University of Trade and Economics

EXPERIENCE IN EDUCATION FINANCING AS PRECONDITION OF HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT IN FOREIGN COUNTRIES

Summary

This article investigates the current state of education funding as a precondition of human capital development in foreign countries. Thus, the article reveals the role of human capital and education in the political, economic, social, and spiritual growth. The necessity of education funding by the state and involvement to this process other funding sources is disclosed in the article. The article investigates basic model features and sources of education funding in foreign countries. Also, indicators of the human capital index, including education indicators in leading foreign countries are examined in the article.

Keywords: human capital, education, government sources of funding, educational loan, educational credit, education tax system.